Civilization Boundaries
Цивилизационни граници

ПОЛИТИКАТА НА ЯПОНИЯ ПО ВЪПРОСА ЗА СЕВЕРНИТЕ ТЕРИТОРИИ (КРАЯ НА XX В. – НАЧАЛОТО НА XXI В.)

Боряна Митева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Японската политика спрямо СССР и по отношение на въпроса за Северните територии в рамките на Студената война следва подхода на разделяне на политиката от икономиката. Обрат в тази стратегия настъпва в началото на 80-те години, когато в резултат на влошената международна обстановка японската дипломация заменя *сейкей бунри* със *сейкей фукабун,* или неразделност между политиката и икономиката. Япония настоява връщането на четирите острова (Хабомай, Шикотан, Кунашири и Еторофу) едновременно като предпоставка за подписване на мирен договор, цялостно урегулиране на двустранните отношения и постигане на икономическо и научно-техническо сътрудничество. Надежди за разрешаване на спора се появяват в края и след Студената война. Въпреки двустранните преговори и опитите на японската дипломация да използва различни подходи при разрешаването на спора успех е постигнат единствено с признанието, че териториален спор съществува и съгласието да се преговаря по връщането на два от островите. Основни фактори за липсата на ефективен резултат са намаляване на икономическата значимост на Япония с оглед на издигането на КНР, Южна Корея и страните от Югоизточна Азия, вътрешнополитическата опозиция както в Япония, така и в Русия, Японо-американският договор за сигурност, позволяващ присъствието на американски военни бази на японска територия. Благодарение на японо-руските преговори обаче за четирите острова се договарят значителни инвестиции от двете страни, както и на свободен режим за посещения на японски граждани. Но да се предвижда окончателно разрешаване на спора в близко бъдеще, е твърде оптимистично поради наличието на споменатите негативни фактори.

Keywords: Northern territories issue, Japan’s foreign policy to USSR/Russia, Japan’s policy on Northern territories issue

Въпросът за Северните територии се заражда и превръща в неразрешим териториален спор между Япония и СССР след Втората световна война. В рамките на Студената война двете държави два пъти (през 1956 г. и през 1973 г.) водят сериозни преговори за разрешаването на териториалния спор и под-

писването на мирен договор. Преговорите завършват с неуспех с оглед на максималните цели, към които се стремят и двете страни. Причините могат да се търсят в политическите и идеологическите противоречия, външната намеса от страна на САЩ, както и във вътрешнополитическата опозиция. Въпреки липсата на мирен договор и разрешаването на териториалния спор по време на Студената война Япония и СССР постигат нормализиране на двустранните отношения (1956 г.) и сериозни успехи в областта на икономическото сътрудничество. Това се дължи на наличието на взаимен интерес и на формулирането на специфична японска външнополитическа доктрина спрямо СССР (сейкей бунри 政経分離), която разделя политическите въпроси от икономическите отношения (СССР – Япония…, 1984; Mathieson, 1979).

Японската политика към СССР и към въпроса за Северните територии обаче претърпява изменения в края и особено след Студената война. Целта на настоящото изследване е да анализира подходите в японската външна политика спрямо СССР и по отношение на териториалния спор, като отчита разнообразните външно- и вътрешнополитически фактори, които оказват влияние върху развитието на двустранния спор, и обясни причините за неуспеха на двете държави да постигнат цялостно урегулиране на отношенията си до днешния ден.

През 80-те години, при т.нар. втора Студена война, се слага край на интензивното японско-съветско сътрудничество и се втвърдяват позициите на двете държави по въпроса за спорните територии: Япония настоява за незабавно връщане на четирите острова, а СССР твърди, че подобен спор въобще не съществува в двустранните отношения. Японската дипломация започва политиката сейкей фукабун, или обвързване на икономическото сътрудничество с разрешаването на спора за Северните територии. Изключително негативно на японо-съветските отношения в началото на 80-те години се отразяват редица външнополитически[1)], икономически[2)] и вътрешнополитически фактори[3)].

Израз на влошените японо-съветски отношения е и втвърдяването както на японската, така и на съветската политика по териториалния спор. „Усмихнатата дипломация“ на Громико от 1972 г. се превръща в „политика на наказания“ – СССР не само оттегля предложението си за връщане на два от спорните острови и отстоява позицията, че териториален спор въобще не съществува, но и започва милитаризация на островите в края на 1978 г. Япония също започва активна кампания по въпроса за Северните територии[4)]. Министър-председателят Сузуки през 1981 г. за първи път предприема „инспекция“ във водите около Курилските острови[5)]. Активизира се работата на създадения 1972 г. към канцеларията на премиера щаб по провеждане на мероприятия по отношение на Северните територии. През 1982 г. е приет закон за специални мерки за съдействие за решение на проблема със Северните територии (Латышев, 1987, СССР и Япония..., 1984: 374). Публикуват се нови карти, които прибавят Курилите към японската територия. Японските външни министри

Масайоши Ито 伊東 正義, Сунао Сонода 直 園田 и Йошио Сакураучи 義雄 櫻内 през 1980, 1981 и 1982 г. поставят въпроса за Северните територии пред асамблеята на ООН (Латышев, 1987, СССР и Япония..., 1984: 375). През 1981 г. е приет със закон „ден на Северните територии“ – 7 февруари (Славинский, 1988: 275). През май 1984 г. в Кагошима се празнува годишнина от победата на японския флот над съветския в Цушима 1905 г. (Латышев, 1987, СССР и Япония..., 1984: 375). Япония заявява, че добрите японо-съветски отношения са възможни само при разрешаване на териториалния спор, политическите контакти на високо равнище между Япония и СССР са преустановени.

Въпреки негативните тенденции в двустранните японо-съветски отношения през 80-те години продължават да се осъществяват междупарламентарни и междупартийни контакти, както и неофициални контакти от страна на неправителствени и граждански организации. След 1982 г. започват опити за възстановяване на политическия диалог и икономическото сътрудничество (Латышев, 1987, СССР и Япония…, 1984: 388 – 391; 394; 403 – 404)[6].

Сейкей фукабун 政経不可分**: обвързване на политиката с икономиката**

Твърдата политика на японското правителство по териториалния спор (обвързване на икономическата помощ с разрешаване на въпроса за Северните територии като условие за подписване на мирен договор и разширяване на сътрудничеството във всички сфери (Carlile, 1994: 417 – 422) пречи на японско-съветското сътрудничество през 80-те години и на възможността за гъвкав подход[7]. Едва в средата на 80-те и началото на 90-те години се появяват благоприятни предпоставки за японско-съветско сближаване. Те са свързани с новото политическо ръководство в СССР в лицето на Михаил Горбачов и опитите му за реформиране на съветската система. Икономическата стагнация предпоставя реформите и поощряването на търговските връзки, икономическото и научно-техническото сътрудничество (особено в съветския Далечен изток и Сибир), както и цялостното реформиране на съветската външна политика. Подкрепата на САЩ и Западна Европа за новото мислене на Горбачов обаче не се припокрива с японското отношение. Японците се отнасят с недоверие към новото съветско управление. Независимо от това СССР започва промяна в японската си политика: Япония се възприема като важен икономически партньор, с който трябва да се установят „пълнокръвни“ отношения[8], като се премахне условието за преустановяване на японо-американските отношения във военната област (Kimura, 1991: 800 – 803).

Глобалните геополитически промени в периода между 1989 и 1991 г., довели до разпадането на СССР и края на Студената война, също подхранват надежди и ентусиазъм за разнообразяване на дипломатическите средства, за нова гъвкава политика и компромиси по териториалния спор (Johnson, 1987: 1145 – 1160). Политиката на „перестройка“ и „гласност“ в СССР отваря поле за поява на нови формули за разрешаването му като взаимно притежание на

островите, превръщането им в специална икономическа зона (Williams, 299 – 310), откупуването им от Япония (Kimura, 1991: 803 – 807)[9)].

В средата на 80-те години са подновени политическите контакти на държавно равнище между Япония и СССР и е подновен диалогът по териториалния спор[10)]. Създадена е специална група на ниво заместник-министри на външните работи, която да обсъжда начините за разрешаване на спора[11)], договорен е и безвизов режим за посещение на спорните територии от японски граждани, живели на четирите острова[12)]. Интересно е да се отбележи, че японо-руската търговия до края 80-те години отбелязва ръст[13)], а в периода между 1988 – 1993 г. е в застой. Това се случва въпреки несигурната икономическа обстановка в СССР и японската политика сейкей фукабун. През 1989 г. в отговор на позитивните сигнали от Москва японското правителство обявява нова линия спрямо СССР, която да замени сейкей фукабун. Тази стратегия, наречена „балансирано разширяване“, или какудай кинко: 拡大均衡 (Ferguson, 2008: 60) измества центъра на японо-съветските отношения от териториалния спор и с цел да обхване други сфери от взаимен интерес. Опитът за ново политическо мислене спрямо СССР обаче не дава конкретни резултати, а японската политика по въпроса за Северните територии остава в обсега на сейкей фукабун. На практика японците се възползват от икономическите затруднения в СССР в хода на реформиране на системата от средата на 80-те години, а след това и от нуждата на Руската федерация от международно финансиране при прехода към демокрация, за да разрешат териториалния спор. През 90-те години Япония е подложена на остра международна критика заради отказа си да предостави финансова помощ на Русия, обвързвайки икономическото сътрудничество с връщането на четирите острова. Тази стратегия се оказва безплодна и Токио търси нов подход към спора, като се възползва от всеки положителен знак от страна на Москва. Въпреки това опитите за приспособяване към новите международни условия остават стриктно обвързани с традиционното искане за връщане на четирите острова.

Два пъти в началото на 90-те години японското общество очаква конкретни резултати по териториалния спор със СССР/Русия. Ентусиазмът е предизвикан от двете официални посещения: през април 1991 г. на Михаил Горбачов като президент на СССР и през есента на 1993 г. на Борис Елцин като президент на Руската федерация. През 1991 г. успех за японския министър-председател Тошики Кайфу е официалното признание в съвместна декларация с Горбачов, че териториален спор съществува – първо подобно признание след 1956 г. Това постижение обаче носи само морално удовлетворение, докато надделява разочарованието, че и след края на Студената война двете държави не могат да намерят компромисно решение[14)]. При посещението на Елцин в Токио през октомври 1993 г. японската страна в лицето на министър-председателя Морихиро Хосокава отново постига единствено морална победа чрез подписването на

т.нар. Токийска декларация (Ferguson, 2008: 60; Nester, 1993: 724 – 727). Документът посочва четирите спорни острова с техните имена и че двете страни ще положат всички усилия да разрешат спора и да подпишат мирен договор, вземайки под внимание всички предходни двустранни документи, включително и този от 1956 г. (Ferguson, 2008: 60; Nester, 1993: 724 – 727). Декларацията обаче остава в сферата на намеренията без конкретни резултати.

Причините за неуспеха могат да се търсят в няколко посоки. От гледна точка на външния фактор промените в Източна Азия след края на Студената война са довели до издигането на Китай като военнополитически и икономически фактор. Той се превръща в център както на японската, така и на руската дипломация в региона, изместващи японо-руското сътрудничество. Подобна еволюция изживяват и Южна Корея и част от страните в Югоизточна Азия: от развиващи се държави в силни икономики, предоставящи възможност на Япония и Русия да разширят партньорството си с тях за сметка на двустранното си сътрудничество. Така увереността на японската дипломация, че Русия се нуждае от японските капитали и оттам и разрешаването на териториалния спор, губи своята тежест, тъй като в Източна Азия има вече много държави, способни да изместят Япония от позицията на първостепенен източник на инвестиции и технологии. Същото става и с интереса на японския бизнес към руските пазари и суровини: той значително намалява за сметка на интереса към Китай. Но японската дипломация проявява гъвкавост в подходите си към териториалния спор.

От гледна точка на вътрешния фактор причина за неуспеха на връщането на Северните територии е опозицията в двете страни и разделението в японските обществено-политически среди по методите за разрешаване на спора. Въпреки че в края на 80-те и началото на 90-те години руската външна политика е готова на компромис и изпълнение на декларацията от 1956 г.[15)], силната опозиция в руската Дума, военните среди и особено сред населението и губернаторите в руския Далечен изток не позволяват на Горбачов и Елцин да вземат решение. В Япония политическите среди са разделени по въпроса за Северните територии. Съществуват привърженици на т.нар. иригучи рон入口論, които защитават стратегията за връщане на спорните територии като предпоставка за цялостно подобряване на отношенията. Докато привържениците на т.нар. дегучи рон出口論смятат, че военнополитическото и икономическото сътрудничество с Русия ще доведе до разрешаване на териториалния спор (Ferguson, 2008: 71)[16)]. Защитниците на втория подход обаче са твърде малко. За японското общество връщането на Северните територии е национална кауза и политическите среди се обединяват около политиката сейкей фукабун. Тази стратегия се подкрепя от всички политически партии (леви, десни или на религиозна основа), от министерствата на външните работи, на финансите, на външната търговия и индустрията, както и от едрия бизнес в лицето на Кейданрен[17)]. Обществената

концентрация върху териториалния спор с Русия и обединението в подкрепа на твърдата политика по този въпрос правят невъзможно разрешаването на спора на този етап, подписването на мирен договор, както и цялостното подобряване на японско-руските отношения.

***Джу:со: теки апурочи*重層的アプローチ: многопластов подход**

В периода между 1993 и 1996 г. японо-руските контакти са сведени до минимум поради съсредоточаването на двете държави във вътрешнополитическите им проблеми: избори, социално недоволство и влошена икономическа обстановка (Ferguson, 2008: 80). В края на 90-те години обаче отново започва разведряване в двустранните отношения. Новият японски министър-председател Рютаро Хашимото е привърженик на подобряването на отношенията с Русия и успява да създаде приятелски връзки с избрания за втори мандат руски президент Борис Елцин. Подновени са контактите на държавно равнище[18)], преговорите по териториалния спор и по подписването на мирен договор. В знак на добра воля японското правителство отпуска обещаната през 1991 г. помощ в размер на 2,5 млрд. дол. за руската икономика, а Русия започва демилитаризация на спорните територии[19)]. Положителен знак е обявеният от Гаймушо „многопластов подход“ към Русия[20)], както и заявената през 1997 г. от Хашимото нова „евразийска дипломация“, която включва развитие на отношенията с Русия върху взаимното доверие, уважението на интересите и дългосрочното сътрудничество (Barber, 2001: 59 – 156)[21)]. Интересно е да се отбележи, че японо-руското сближаване в края на 90-те години е на фона на застой в двустранната търговия[22)], но и интензифициране на сътрудничеството в отбраната[23)], енергийните ресурси в Сибир[24)] и риболова[25)]. Отново се възражда надеждата в японското общество, че териториалният спор може да бъде разрешен в скоро време.

Хашимото и Елцин се срещат в Красноярск през ноември 1997 г. В разговорите е обявена японската подкрепа за членството на Русия в АПЕК[26)], сътрудничеството в областта на отбраната, както и т.нар. план Хашимото-Елцин, предвиждащ насърчаване на икономическото партньорство. Шокиращо за японската и руската общественост е заявлението на руския президент за сключването на мирен договор до 2000 г. (Ferguson, 2008: 84). Това намерение е потвърдено на следващата неофициална среща между двамата лидери през април 1998 г. в курорта Кавана, близо до Токио (Shimotomai, 1999: 15 – 19). Хашимото отправя предложение за определяне на границите между двете държави, определящи японския суверенитет над Северните територии[27)], взаимно икономическо развитие на островите и първоначално руски административен контрол, докато териториите бъдат върнати на Япония (Ferguson, 2008: 88). През с.г. Кейзо Обучи заменя Хашимото на поста, но обсъждането на предложението продължава[28)]. През ноември Обучи прави официална визита в Русия, резултат от която е т.нар. Московска декларация[29)]. Тя предвижда

създаване на комитети за обсъждане на границата и начините за взаимно икономическо сътрудничество в развитието на спорните територии. Предложението на Хашимото обаче е официално отхвърлено от руската страна. Елцин настоява първо за подписване на мирен договор и след това за преговори по териториалния въпрос, а Япония държи на обратната последователност.

През 1999 г. руският премиер Евгений Примаков прави предложение за превръщане на островите в специална икономическа зона с особени привилегии за японските фирми включително и да наемат земя в срок до 99 години. Това предложение предизвиква остра негативна реакция в Русия и съпротивата на ръководството в Далечния изток (Ferguson, 2008: 93). През 1999 г. Япония открива свое консулство в Южносахалинск – столицата на област Сахалин, с което на практика признава руския суверенитет над острова (Ferguson, 2008: 94). Въпреки този жест на добронамереност през с.г. руската Дума публикува заявление, че териториални отстъпки спрямо Япония са невъзможни, и напомня, че конституционно задължение на президента е да защитава националния суверенитет, независимост и териториалната цялост на Руската федерация. Това слага край на надеждите за подписване на мирен договор до 2000 г. Независимо от желанието на японските и руските лидери, подновения диалог на високо равнище и различните предложения за разрешаване на спора, японско-руското сближаване в края на 90-те години отново завършва с неуспех. Нито японските, нито руските управляващи могат да си позволят да се противопоставят на вътрешната опозиция и да направят отстъпки на другата страна. Липсата на мирен договор продължава да помрачава двустранните отношения, а надеждите се подхранват при всяка смяна на властта. За пореден път това се случва при избора на Владимир Путин за президент през 2000 г. В Япония след смъртта на Обучи министърпредседателското място заема Йошио Мори.

Твърдостта и решителността на Путин предизвикват ентусиазъм и надежди в Япония, че един силен президент би могъл окончателно да разреши териториалния спор. Путин обаче привлича симпатиите на руските избиратели с неотстъпчивостта си по конфликта в Чечения и подхранва руския национализъм. Новият японски премиер Мори пък прави забележителна стъпка в желанието си да осъществи напредък по въпроса за спорните територии. Поредният опит за изоставяне на сейкей фукабун е демонстриран при срещите на Мори с Путин – в Санкт Петербург през април 2000 г., където изобщо не се обсъжда териториалният спор, и в Токио през септември с.г., когато са подписани много двустранни документи, уреждащи общата търговия, инвестиции, сигурността, военното сътрудничество и околната среда[30]. Руският президент потвърждава валидността на декларациите от Токио (1993 г.), Красноярск (1997 г.) и Москва (1998 г.) и поставя като основа за решаване на спора декларацията от 1956 г. (Ferguson, 2002: 101). При срещата с Путин в Иркутск през март 2001 г. Мори официално обявява подкрепата си за т.нар.

политика на „двете стъпки“ или формулата „2+α“ (Pardo, 2009: 213), която предвижда първо връщане на два острова – Хабомай и Шикотан, след това преговори за Еторофу и Кунашири (Ferguson, 2008: 103). Това е забележителен поврат в японската политика, но осъществяването ѝ остава само намерение на Мори. Политиката на „двете стъпки“ е остро критикувана в Япония, а през 2001 г. новият министър-председател Джуничиро Коизуми е принуден да отхвърли тази стратегия, като поставя акцент във външната си политика върху Китай, Корейския полуостров и САЩ (Ferguson, 2008: 110). През 2003 г. посещението му в Москва и Хабаровск поставя акцент върху енергийното сътрудничество (Motomura, 67 – 87; Hasegawa, 1999: 56 – 66)[31]. Подписан е документ със заглавие „Шест стълба на японо-руски план за действие“, който включва продължаване на преговорите за мирен договор, задълбочаване на политическия диалог, сътрудничество в областта на търговията, икономиката, културните връзки, отбраната и международната политика (Mangi, 2005: 93 – 106). „Планът за действие“ обявява намеренията на двете държави за задълбочаване на отношенията им, което е трудно осъществимо без разрешаване на териториалния спор. Въпреки продължения диалог на високо равнище[32], военните и икономическите контакти[33]) и опитите за енергийно сътрудничество[34] двустранният търговски поток не се развива с бързи темпове[35], а общото разработване на енергийните ресурси в Далечния изток и Сибир е възпрепятствано от външни фактори и се осъществява бавно[36]. Политиката на Русия, която се стреми, на първо място, към икономическо сътрудничество с Япония, е по-успешна (Kimura, 2006: 92 – 116). Доказателство за това е посещението на Путин в Токио през ноември 2005 г., придружен от огромна икономическа делегация, а териториалният спор не е дискутиран (Ferguson, 2008: 119)[37]. Путин държи на декларацията от 1956 г., тоест за връщане на Шикотан и Хабомай. Интересно е да се отбележи, че въпреки изразената готовност за връщане на два от островите през 2005 г. руското министерство на природните ресурси издава доклад за ползите от залежите на газ, злато, желязо, титан и други метали, както и на 364 млн. тона петрол под спорните острови (Ferguson, 2008: 119). През с.г. руското правителство обявява намерението си да увеличи населението и да инвестира 670 млн. дол. в инфраструктурата на Курилските острови и потвърждава военностратегическото им значение за руския флот (Ferguson, 2008: 119). Това са негативни сигнали спрямо Токио.

През 2007 г. японският министър-председател Шиндзо Абе разговаря с Путин на срещата на Г-8 в Германия, като предлага „Инициатива за задълбочаване на японо-руското сътрудничество в руския Далечен изток и Източен Сибир“ (Pardo, 2009: 213 – 217). В него японското правителство за първи път не споменава въпроса за Северните територии. По-късно, през септември с.г., новият японски премиер Ясуо Фукуда има възможност да се срещне с Путин на форума на Г-8 на о-в Хокайдо. Двамата лидери потвърждават значимостта

на дискусиите по териториалния спор за подобряване на отношенията и за ефективно енергийно сътрудничество (Pardo, 2009: 217 – 219).

През 2008 г. е избран нов руски президент – Дмитрий Медведев, но това не променя руската политика по териториалния спор. По време на мандата на Медведев в Япония кабинетите на Таро Асо (2008 – 2009), Юкио Хатояма (2009 – 2010 г.) и Наото Кан (2010 – 2011 г.) не успяват да обърнат курса на японската политика спрямо Русия. Единственият опит за различен подход прави Таро Асо, който обявява подкрепата си за формулата „3,5“. Тя предвижда връщането на три от островите (Хабомай, Шикотан, Кунашири) и разделянето на Еторофу, като Япония трябва да получи 25% от острова. Тази формула е известна и като „50 % на 50 %“, тъй като при този вид разделяне на териториите въз основа на общата площ на островите двете страни ще получат еднаква част от тях (Pardo, 2009: 226 – 228). Но това предложение не е подкрепено нито от японска, нито от руска страна.

През февруари 2009 г. Асо се среща с Медведев в Южносахалинск, където двамата приемат нова формула по спора. Ентусиазъм предизвикват заявленията, че проблемът трябва да се реши в рамките на настоящото поколение въз основа на двустранните документи, подписани в миналото, като се възприеме „нов, нестандартен подход“ (Pardo, 2009: 223). Положителното е желанието за обвързване с краен срок, както и намерението за нова стратегия, което предполага компромиси. Отново обаче липсва конкретика, а при посещението си в Токио през май 2009 г.[38)] Путин отново заявява, че Русия иска първо да се разширят икономическите контакти, а след това да се преговаря по териториалния спор. Позицията на Япония при управлението на Йошихико Нода (2011 – 2012) и министър-председателя Шиндзо Абе също остава в полето на „многопластовия подход“. Въпреки общите заявления за насърчаване на сътрудничеството в икономиката, сигурността и енергийните ресурси липсата на мирен договор и териториалният спор оказват неблагоприятно влияние върху развитието на двустранните отношения. При срещите на японския външен министър Коичиро Гемба с руския му колега Сергей Лавров (ноември 2011 г. при срещата на АПЕК в Хонолулу, през януари 2012 г. Лавров е на посещение в Токио, а през юли 2012 г. Гемба в Москва[39)]) той отстоява позицията, че четирите острова принадлежат на Япония и първо трябва да бъде разрешен териториалният спор върху принципите на законността и справедливостта[40)]. Както отбелязва самият той обаче, двете страни разбират „законност и справедливост“ по различен начин.

Политиката на Япония по териториалния спор с Русия е изградена върху твърдата позиция, че Северните територии са изконни японски територии, окупирани неправомерно с военна сила от СССР в края на Втората световна война, които трябва да бъдат върнати, за да се постигне цялостно урегулиране на двустранните отношения с мирен договор. Този подход се превръща в традиционна политика и в национална кауза за всички японски институции, политически

партии и обществени среди. Въпреки тази твърда позиция може да се каже, че политиката на Япония по Северните територии преминава през няколко фази. Най-гъвкава, ефективна и успешна е политиката в рамките на двуполюсния модел на Студената война. Сейкей бунри, или разделянето на политиката от икономиката, е резултат от умението на японската дипломация да се възползва от промените в международните отношения и от баланса на силите в Източна Азия, за да извоюва своята самостоятелност в глобалната политика и да задоволи националните си потребности. През този период Япония нормализира отношенията си със СССР и постига ефективно сътрудничество в областта на двустранната търговия, технологичния и културния обмен, както и икономическо и енергийно кооперирание в съветския Далечен изток и Сибир.

Напрежението между САЩ и СССР от 80-те години принуждава Япония да загърби сейкей бунри и да втвърди позицията си по териториалния спор. Обвързването на политиката с икономиката, или сейкей фукабун, остава официален подход на японците по време на реформирането на съветската система, разпадането на СССР и прехода към демокрация. Идеята е Япония да се възползва от спешната нужда на СССР/Руската федерация от капитали и финансова помощ, като постави условието за връщане на четирите острова. Тази политика обаче е критикувана от международната общност, а и не дава никакъв резултат. Разпадането на съветската държава води до недоволство и издигане на руския национализъм, което прави невъзможен компромиса с Япония. Въпреки това японската дипломация успява да постигне морално удовлетворение от Михаил Горбачов и Борис Елцин, като получава признанието, че териториален спор съществува, по-конкретно за Хабомай, Шикотан, Кунашири и Еторофу.

Големите геополитически промени през 90-те години и липсата на резултати от политиката сейкей фукабун подтикват японските управляващи да търсят нова стратегия по въпроса за Северните територии. Джу:со теки, или многопластовият подход на Хашимото, се превръща в добра основа за японо-руско сближаване, подновяване на преговорите за мирен договор и диалог на високо равнище, както и за насърчаване на икономическото и енергийното сътрудничество в руския Далечен изток и Сибир. От една страна, този подход разширява обхвата на японо-руските отношения в международната сигурност и отбрана, външната политика и международните кризи, ядрената сигурност, научно-техническия и културния обмен, съвместното разработване на мащабни енергийни проекти. От друга страна, японските политически среди лансират нови стратегии по териториалния спор като формулите „2+α“, „3,5“, превръщането на островите в свободна икономическа зона, съвместно владение на островите, откупуване на островите и т.н. Единственият успех на японската дипломация е готовността на Русия, изразена от Владимир Путин, за връщане на два от островите, и стремежът на руските правителства към привличане на японски капитали за разработване на енергийните ресурси в Далечния изток. В началото на

XXI в. обаче Япония не е единственият икономически център в Източна Азия. Република Корея, част от страните в Югоизточна Азия и в най-голяма степен Китай разнообразяват възможностите на руската дипломация. Това отнема най-силния коз на японската дипломация – икономическия фактор. Повишаването на значимостта на Източна и Югоизточна Азия в международната икономика поставя на преден план пред японския бизнес партньорството с азиатските държави и намалява вниманието им към руския Далечен изток. Въпреки държавното насърчение само най-големите японски корпорации участват в мащабните енергийни проекти в Сибир, и то в съучастие с американски или европейски компании. Освен това често японските фирми се оплакват от лошите бизнес условия и отношението на руските си партньори. Стремежът на Путин да превърне разработването на енергийните ресурси в монопол на руската държава, намалявайки дела на чуждестранното участие, също не стимулира японските компании. Двустранният търговски поток се променя в малки граници от края на 80-те години и остава далеч под възможностите на двете държави и под показателите на търговията на Япония и Русия с Китай.

Най-сериозно препятствие пред разрешаването на териториалния спор е вътрешната опозиция. Тя е съществен фактор както в Япония, така и в Русия. Връщането на Северните територии се е превърнало в национална кауза, обединяваща японското общество, което прави компромисите невъзможни. В Русия опозицията идва от парламента, военните и местните управители на областите в Далечния изток[41]. Руският национализъм не позволява предаването на територии, особено след разпадането на СССР. Въпреки опитите за нови подходи и компромиси както от японска, така и от руска страна вътрешнополитическата опозиция не позволява те да се осъществят. Новите подходи остават само фрази на отделни личности (дори и управляващи), конкретни резултати не са постигнати, възпреки че разрешаването на спора остава в рамките на преговорния процес и добрите намерения. Все пак подновеният диалог води до инвестиране на значителни японо-руски средства в местната икономика и инфраструктурата на четирите острова, уреждането на безвизов режим за посещение на японски местни жители и квоти за риболов във водите около островите за японски граждани. Тези усилия показват стремежа и на двете страни за разрешаване на спора. Японо-руско съгласие е постигнато по това, че съществува спор, уточнява се географският обхват на спорните територии и е постигнато съгласие, че спорът трябва да се уреди на основата на предходните двустранни споразумения и според „законността и справедливостта“. Досега не е открит начин за доближаване на позициите по това, кое е „законно и справедливо“ за едната и за другата страна. Все още се търсят формули за разрешаване на спора и подписване на мирен договор, което е от изключително значение за дългосрочното и перспективно развитие на двустранните отношения, както и за сигурността и стабилността на Източна Азия.

БЕЛЕЖКИ

1. Такива са подписването на договора за мир и приятелство между Япония и КНР през 1978 г., конфликтът между Виетнам и КНР в Индокитай след 1978 г., в който СССР подкрепя Виетнам (*Diplomatic Bluebook* for 1978, Chapter 1: Major international developments in 1978, 3. Trends in other region, (1) Asia, B Southeast Asia, b Indochina. www.mofa.go.jp.), влошаването на отношенията между САЩ и СССР по време на първия мандат на американския президент Рейгън, който започва антикомунистическа кампания, политика на икономическо изтощаване на СССР и засилване на военния потенциал на американските съюзници, включително Япония *(Memorandum*, Secretary of Defense Weinberger to President Reagan, Subject: Japanese defense efforts, April 20 1981, *Remarks* of the President and Prime Minister Yasuhiro Nakasone of Japan following their meeting in Tokyo, November 10, 1983. Embassy of the Unated States in Japan, Security relations – major documents, U.S.-Japan Security relations (1854-present), http://aboutusa.japan.usembassy.gov/, Славинский, 1988; 218 – 220, Clark, 1987: 136; 138; ДА на МВнР, Опис 38, а.е. 3334, л. 47; Опис 39, а.е.3296, л. 1 – 2, л. 52 – 60; Опис 39, а.е. 3276, л. 15; Опис 40, а.е. 4521, л. 13 – 20; Опис 41, а.е. 5464, л. 12 – 15). В Бялата книга по отбраната от 1978 г. Япония за първи път открито обявява СССР за военна заплаха и враг за националната сигурност. СССР е наричан „заплахата от север“. притеснително за Япония е военното сътрудничество на СССР с КНДР, МНР и СРВ през 80-те години (Крупянко,1991: 14; 30). Японският министър-председател Ясухиро Накасоне се стреми към по-голяма независимост и активност на японската външна политика в глобален план и подкрепя американската стратегия, а също така цели и отстъпки на САЩ в икономическата сфера поради нарастващите японо-американски икономически противоречия (Крупянко, 1991: 10; Drifte,1990: 70 –72; Стефанов, Н., Е. Кандиларов, 2012: 120 – 137; Mandelbaum, 1995: 116 – 130; ДА на МВнР, Опис 38, а.е. 3355, л. 20 – 23; Опис 41, а.е. 5465, л. 27 – 34; Опис 44 – 5, а.е. 449, л. 13 – 15, л. 18-22, л. 24 – 27).
2. В резултат на съветската намеса в Афганистан през 1979 г. (Diplomatic Bluebook for 1978, Chapter 1: Major international developments in 1979, 3. Trends in the Unated States, China, the Soviet Union and countries of Western Europe, (1) External relations, B The Soviet Union and Eastern Europe. www.mofa.go.jp., Joint Communique of Japanese Prime Minister Zenko Suzuki and U.S. President Reagan, Washington, May 8, 1981/ 鈴木善幸総理大臣とロナルド・レーガン米大統領との共同声明, ワシントン , １９８１年５月８日. Embassy of the Unated States in Japan, Security relations – major documents, U.S.-Japan Security relations (1854-present), http://aboutusa.japan.usembassy.gov/) и „полските събития“ след раждането на независимия профсъюз „Солидарност“ (Diplomatic Bluebook for 1978, Chapter 2: Major trends in the world in 1981, 1. General characteristics, 2. Major trends in international situation, (1) Interrelations among major countries. www.mofa.go.jp., Communique of Japanese Prime Minister Zenko Suzuki and U.S.

President Reagan, Washington, May 8, 1981/鈴木善幸総理大臣とロナルド・レーガン米大統領との共同声明, ワシントン, １９８１年５月８日. Embassy of the Unated States in Japan, Security relations – major documents, U.S.-Japan Security relations (1854-present), http://aboutusa.japan.usembassy.gov/) САЩ обявяват икономически санкции спрямо СССР и ограничаване на научно-техническото сътрудничество с Москва. Япония подкрепя тези икономически рестрикции, което се отразява негативно върху японо-съветското икономическо и научно-техническо сътрудничество. Отменени са срещите на Японо-съветския и Съветско-японския икономически съвет, преустановени са срещите на високо равнище и са отменени редица съвместни проекти, включително в съветския Далечен изток и Сибир (Славинский, 1988: 278.; Латышев, 1987: 375).

3. Поляризирането на японската общественост спрямо СССР (Министерство на външните работи и на отбраната подкрепят санкциите спрямо СССР, а Министерство на външната търговия и индустрията и Кейданрен изразяват подкрепа за икономическото сътрудничество със СССР), както и политическата нестабилност в СССР в резултат от честата смяна на съветските ръководители в началото на 80-те години се отразяват негативно на развитието на японо-съветските отношения.
4. ДА на МВнР, Опис 38, а.е. 3355, л. 66 – 72.
5. Тези „инспекции“ са по-честа практика за японските външни министри – Миязава през 1976 г., Сонода през 1979 г., Ито през 1980 г., Сакураучи през 1982 г., Абе през 1983 г., Уно през 1988 г. (Hara, 1998: 149).
6. ДА на МВнР, Опис 38, а.е. 3334, л. 78; Опис 38, а.е. 3355, л. 2; Опис 40, а.е. 4521, л. 34 – 36; Опис 44 – 5, а.е. 458, л. 46 – 47.
7. Последното посещение на високо равнище е през 1976 г. при визитата на Громико в Токио и разменената визита от страна на японския външен министър Сонао Сонода в Москва през 1978 г. След подписването на договора за мир и приятелство между Токио и Пекин, включващ т.нар. антихегемонистична клауза, СССР избягва въпроса за спорните територии и дори разполага съветски войски и оръжие на територията на Еторофу и Кунашири. В отговор на това на 7 февруари 1981 г. японското правителство обявява „ден на Северните територии“ (Ferguson, 2008: 132 – 150).
8. В своите речи във Владивосток и Красноярск Горбачов посочва Япония като страна от особено значение и призовава за по-тясно икономическо сътрудничество (Kimura, 1991: 798; Saito, 1999: 66 – 76). ДА на МВнР, Опис 45 – 5, а.е. 439, л. 128 – 131, л. 137 – 138; Опис 45 – 5, а.е. 440, л. 18.
9. През 1990 г. бившият зам. министър-председател Шин Канемару предлага Япония да купи Шикотан и Хабомай (Barber 2001: 63). През 1991 г. депутатът от ЛДП Ичиро Озава при посещението си в Москва предлага Япония да откупи четирите острова в замяна на икономическа помощ в размер на 26 – 28 млрд. дол. Предложението е възприето с оскърбление от руското общество и остава нереализирано (Ferguson, 2008: 60).

10. Съветският външен министър Едуард Шеварнадзе посещава Япония през 1986, 1988 и 1990 г. Японският министър-председател присъства през 1985 г. на погребението на Черненко, където се среща с Горбачов, а след като напуска поста си, посещава Москва през 1988 г. и 1992 г. Горбачов прави първото си официално посещение в Токио през 1991 г., последван от Борис Елцин през 1993 г. Редица японски външни министри водят разговори на високо равнище в Москва: Шинтиро Абе през 1986 г., Сосуке Уно през 1989 г., Таро Накаяма през 1989 г. и през 1991 г., Мичио Ватанабе през 1992 г. (Ferguson, 2008: 56 – 65; Berton, 1986*:* 1274 – 1280).
11. Тази група се събира четири пъти през 1988 г. и през 1989 г. (Ferguson, 2008*:* 59).
12. Това се случва през 1992 г. (Ferguson, 2008: 62).
13. Японо-съветският стокообмен през 1977 г. се равнява на 3,3 млрд. дол., а през 1989 г. той е на стойност 6 млрд. дол. (Ferguson, 2008: 57; Kimura, 1991: 799). ДА на МВнР, Опис 45 – 5, а.е. 452, л. 19 – 21; Опис 45 – 17, а.е. 651, л. 27 – 29, л. 45, л. 79 – 80, л. 103 – 105; Опис 46 – 5, а.е. 435, л. 25 – 27; Опис 45 – 17, а.е. 652, л. 28 – 29, л. 46 – 47, л. 70 – 73; Опис 46 – 5, а.е. 442, л. 1 – 8; Опис 46 – 5, а.е. 437, л. 2 – 34.
14. През 1990 г. Борис Елцин, като председател на Върховния съвет на РСФСР, предлага план от 5 точки за разрешаване на териториалния спор с Япония, който предвижда реализирането му да стане в рамките на 15 – 20 години и включва превръщането на островите в свободна икономическа зона, изтеглянето на съветските войски и закриването на военните бази. (Ferguson, 2008: 60).
15. Tokyo declaration on Japan-Russia relations, www.mofa.go.jp.
16. Иван Коваленко и Михаил Капица, които са привърженици на твърдия подход спрямо Япония, са отстранени (Ferguson, 2008: 71).
17. Федерация на икономическите организации (Ferguson, 2208: 70 – 71).
18. Японският външен министър Юкихико Икеда посещава Москва прз 1996 г. През април с.г. Хашимото присъства на среща за безопасно използване на ядрената енергия, където се среща с Елцин за първи път. През ноември 1996 г. руският външен министър е на посещение в Токио. През 1997 г. Икеда отново посещава Москва, а през 1997 г. новият външен министър Кейзо Обучи е начело на икономическа делегация, преговаряща за сътрудничество в Сибир (Ferguson, 2008: 80 – 81).
19. През 1992 г. руските войници на островите са 7 хил. души, а през 1998 г. броят им е намален до 1300 души (Ferguson, 2008: 93).
20. *Juuso: teki apurochi* (Ferguson, 2008: 82).
21. През 1997 г. Гаймушо подготвя документ, публикуван чак през 2002 г., в който се предвиждат три опции за подписване на мирен договор с Русия. Първият вариант предвижда руско признаване на японския суверенитет над спорните острови и руско администриране до подписване на договор. Вторият вариант включва преговори за островите и подписване на договор

в кратко време. Третият вариант се основава на декларацията от 1956 г. за връщане първо на двата острова, а впоследствие и на другите два (Ferguson, 2001: 83).

22. През 1997 г. двустранният стокообмен е 5 млрд. дол., през 1998 г. е 3,86 млрд. дол., а през 1999 г. – 4,2 млрд. дол. (Ferguson, 2008: 85 – 96).

23. През 1997 г. руският министър на отбраната Игор Родионов посещава Токио, последван от военния кораб „Адмирал Виноградов“. През 1998 г. шефът на руския Генерален щаб Анатолий Квашнин е в Япония, а през 1999 г. командирът на руския тихоокеански флот Михаил Закоренко е на визита в Токио. Два пъти директори на Японската агенция по самоотбрана (през 1996 г. Хидео Усуи и през 1999 г. Хосей Норота) посещават Москва, последвани от японския бомбардировач „Курама“, акостирал във Владивосток. В резултат от тези срещи са подписани протоколи за военно сътрудничество, обмен на информация и взаимни обучения (Ferguson, 2008: 86 – 98).

24. През 1996 г. японски фирми обявяват участие в осъществяване на два мащабни проекта за разработване на петрол и газ – „Сахалин-1“ и „Сахалин-2“. При първия проект Мицуи и Мицубиши са част от консорциум заедно с американски и европейски фирми, а при втория „Сахалин Ойл“ и „Газ дивелъпмънт Ко“ си сътрудничат с американски и руски компании (Ferguson, 2008: 85). През 1999 г. се обсъжда проект за изграждане на тръбопровод на Сахалин, Камчатка, Кабаровск и Якутск, а Мицуи, Иточу и Сумитомо обявяват участието си в „Син поток“ за тръбопровод през Черно море, в който участват Русия, Турция и Италия (Ferguson, 2008: 97). Плод на насърчаваното от страна на Хашимото сътрудничество в Сибир е и проектът за добив на газ в Иркутск и Якутск, на полуостров Ямал в Северозападен Сибир, разширяване на пристанището Зарубино (Barber, 2001: 94 – 104).

25. През 1998 г. се осъществяват преговори в областта на риболова около спорните територии, в резултат на които се позволява на японски рибари да ловуват до определена квота във водите около Северните територии в замяна на пари и риболовна екипировка (Ferguson, 2008: 87).

26. Asia-Pacific Economic Cooperation (организацията е създадена през 1989 г.).

27. Границата трябва да бъде поставена между островите Урупу и Етурофу.

28. През 1998 г. зам.-външният министър Тамба дискутира предложението със своя колега Григорий Карасин (Ferguson, 2008 90).

29. Official visit to the Russian federation by Prime minister Keizo Obuchi, Moscow declaration on Establishing a creative partnership between Japan and the Russian federation, www.mofa.go.jp.

30. План „Путин-Мори“ (Kimura, 1991: 280).

31. Prime minister Junichiro Koizumi's visit to Russia, www.mofa.go.jp.

32. Зам.-министър председателят на Русия Михаил Касянов посещава Токио през януари 2000 г., а външният министър Игор Иванов – през февруари и ноември с.г., през 2002 г. Външният министър Сергей Лавров се среща

с японския си колега Нобутаке Мачимура през януари 2005 г., а по-късно през 2009 г. отново е в Токио. Премиерът Михаил Фрадков е на посещение в Токио през 2007 г.

33. Директорът на главния щаб на японските военноморски сили за самоотбрана посещава Москва през 2000 г. Японският и руският флот са на общо обучение в Камчатка през 2001 г. Руски граничен патрул акостира в Йокохама, а директорът на Граничната отбранителна служба ген. Константин Тотски се среща със своя японски колега Шиге Араи (Ferguson, 2008: 107).

34. Японски консорциум от Мицуи, Мицубиши, Иточу и Японската експортно-импортна банка участват с доставка на тръби на стойност 400 млн. дол. в проекта „Син поток“, а „Марубени Корпорейшън“ предоставя кредит на „Газпром“ от 20 млн. дол. 105 японски фирми заявяват желание да участват и в проект по изграждане на енергиен мост между Хокайдо и Сахалин. Един от най-мащабните проекти е свързан с изграждане на тръбопровод за пренос на петрол през Тихия океан. Този проект предизвиква противоборство между Япония и Китай, тъй като японците отказват да финансират проекта, ако бъде прокаран тръбопровод до Североизточен Китай, както настояват китайците (Ferguson, 2008: 111).

35. Наблюдава се леко нарастване, което не съответства на възможностите на двете страни. През 2000 г. двустранната търговия е 5 млрд. дол., през 2003 г. – 6 млрд. дол., през 2004 г. 8,8 млрд. дол. (Ferguson, 2008: 117).

36. Путин, от една страна, лавира между предложенията на Китай и Япония относно тръбопровода през Тихия океан, а от друга страна, обявява намерението си за изграждане на далекоизточен енергиен комплекс под контрола на държавата, което създава търкания с японската държава и компании.

37. Преди това посещение японците са обнадеждени от посещението на Путин в Пекин през 2004 г., където са подписани двустранни документи, окончателно уреждащи териториалните спорове между Русия и Китай, като Русия отдава последните три спорни острова край река Амур и Усури (Kimura, 2005: 228 – 231). Visit to Japan of His Excellency, Mr. Vladimir Vladimirovich Putin, President of the Russian federation and Mrs. Putina, www.mofa.go.jp.

38. Meeting between Prime minister Taro Aso and Chairman of Government of the Russian federation Vladimir Vladimirovich Putin, www.mofa.go.jp.

39. Foreign minister Gemba's visit to Russia, www.mofa.go.jp.

40. Japan's Northern Territories; Japan-Russia foreign ministers' meeting, November 24, 2011; Foreign minister Gemba's visit to Russia, July 28, 2012; Japan-Russia foreign ministers' meeting, September, 2012. www.mofa.go.jp.

41. Japan's Northern Territories; Japan-Russia foreign ministers' meeting, November 24, 2011; Foreign minister Gemba's visit to Russia, July 28, 2012; Japan-Russia foreign ministers' meeting, September, 2012. www.mofa.go.jp.

ЛИТЕРАТУРА

Латышев, И. (1987). *СССР и Япония*. Москва: Наука.

Славинский, Б. (1988). Внешняя политика СССР на Дальнем Востоке, 1945 – 1986. Москва: Международные отношения.

СССР-Япония: проблемы торгово-экономических отношений. (1984). Москва: Международные отношения.

Barber, B. (2001). *Trust, Mutual benefit and A Long term perspective: examining a possible solution to normalizing russo-japanese relations and an agreement on the Kurile islans dispute.* Oklahoma: Edmond.

Berton, P. (1986). Soviet-Japanese Relations: Perceptions, Goals, Interactions. *Asian Survey*, 26, 12, 1259 – 1283.

Bobić, M. (2012). *Words or Swords: Russia's strategies in handling its Territorial Disputes*. Amsterdam: Leiden University.

Carlile, L. (1994). The Changing political economy of Japan's economic relations with Russia: The Rise and Fall of seikei fukabun. *Pacific Affairs*, 67, 3, 411 – 432.

Clark, S. (1987). Soviet policy toward Japan. *Proceedings of the Academy of Political Science,* 36, 4, 132 – 150.

Ferguson, J. (2008). *Japanese-Russian relations, 1907 – 2007*. London and New York: Routledge.

Gallicchio, M. (1991). The Kuriles controversy: US diplomacy in the Soviet-Japan border dispute, 1941 – 1956. *Pacific Historical Review*, 60, 1, 69 – 101.

Hara, K. (1998). *Japanese-Soviet/Russian relations since 1945: Difficult peace*. London: Routledge.

Hasegawa, T. (1999). Russo-Japanese relations and the Security of North-East Asia in the 21th century. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 19 – 21, 56 – 66.

Johnson, C. (1987). Japanese-Soviet relations in the Early Gorbachev era. *Asian Surve*y, 27, 11, 1145 – 1160.

Kimura, H. (2005). Conflict prevantion and management in Northeast Asia: a Japanese perspective. Sweden: Uppsala & Washington: CACI & SRSP.

Kimura, H. (1991). Gorbachev's Japan policy: The Northern territories Issue. *Asian Survey*, 31, 9, 798 – 815.

Kimura, H. (2006). Putin's policy toward Japan: Eight featers. *Russia Shift toward Asia*. Ed. Hiroshi Kimura. The Sasakawa peace foundation, 92 – 116.

Mangi, L. (2005). *Japan's North East Asia policy in the post Cold war era*. Pakistan: University of Sindh, Jamshoro.

Mathieson, R. (1979). *Japan's role in Soviet economic growth. Transfer of technology since 1965*. NewYork: Praeger Publishers.

Morris, G. (2002). *Japan, Russia and "The Northern territories" dispute: neighbors in search of a good fence.* Monterey: Naval Postgraduate School.
Motomura, M. (2008). The Russian Energy Outlook and its influence on East Asia. *Acta Slavica Iaponica*, 25, 67 – 87.
Nester, W. (1993). Japan, Russia and The Northern territories: Continuities, Changes, Obstacles, Opportunities. *Third World Quarterly*, 14, 4, 717 – 734.
Pardo, S. (2009). Northern territories and Japan-Russia relations: latest developments under prime minister Taro Aso. -*UNISCI Discussion Papers*, 20, 210 – 230.
Saito, M. (1991). The "Highly crucial" decision making model and the 1956 Soviet-Japanese Normalization of relations. *Acta Slavica Iaponica*, 9, 146 – 159.
Saito, M. (1999). Russia's policy toward Japan. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 19 – 21, 66 – 76.
Shimotomai, N. (1999). New trends in Russian-Japanese relations at the start of the 21th century. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 15 – 19.
Williams, B. (2005). Sakhalin's governors and the South Kuriles Islands: Motivating factors behind envolvement in the Russo-Japanese Teritorial Dispute. *Acta Slavica Iaponica*, 22, 299-310.

ДОКУМЕНТИ

ДА на МВнР: Опис 38, а.е. 3334, л. 47; Опис 39, а.е.3296, л. 1 – 2, л. 52 – 60; Опис 39, а.е. 3276, л. 15; Опис 40, а.е. 4521, л. 13 – 20; Опис 41, а.е. 5464, л. 12 – 15; Опис 38, а.е. 3355, л. 20 – 23; Опис 41, а.е. 5465, л. 27 – 34; Опис 44 – 5, а.е. 449, л. 13 – 15, л. 18 – 22, л. 24 – 27; Опис 38, а.е. 3355, л. 66 – 72; Опис 38, а.е. 3334, л. 78; Опис 38, а.е. 3355, л. 2; Опис 40, а.е. 4521, л. 34 – 36; Опис 44 – 5, а.е. 458, л. 46 – 47; Опис 45 – 5, а.е. 452, л. 19 – 21; Опис 45 – 17, а.е. 651, л. 27 – 29, л. 45, л. 79 – 80, л. 103 – 105; Опис 46 – 5, а.е. 435, л. 25 – 27; Опис 45 – 17, а.е. 652, л. 28 – 29, л. 46 – 47, л. 70 – 73; Опис 46 – 5, а.е. 442, л. 1 – 8; Опис 46 – 5, а.е. 437, л. 2 – 34.
"The world and Japan" database project, Database of Japanese politics and international relations, Institute of oriental culture, University of Tokyo, www.ioc.u-tokyo.ac.jp
Diplomatic Bluebook for 1971-1980, Public information bureau, Ministry of foreign affairs, Japan, http://www.mofa.go.jp/
Embassy of the Unated States in Japan, Security relations – major documents, U.S.-Japan Security relations (1854-present), http://aboutusa.japan.usembassy.gov/

Joint compendium of documents on the history of territorial issue between Japan and Russia, http://www.mofa.go.jp/
Japan-Russia relations, http://www.mofa.go.jp/

REFERENCES

Latishev, I. (1987). SSSR i Yaponia. Moskva: Nauka.
Slavinskiy, B. (1988). Vneshnyaya politika SSSR na Dalynem Vostoke, 1945 – 1986. Moskva: Mezhdunarodnie otnoshenia.
SSSR-Yaponia: problei torgovo-ekonomicheskih otnosheniy. (1984). Moskva: Mezhdunarodnie otnoshenia.
Barber, B. (2001). *Trust, Mutual benefit and A Long term perspective: examining a possible solution to normalizing russo-japanese relations and an agreement on the Kurile islans dispute.* Oklahoma: Edmond.
Berton, P. (1986). Soviet-Japanese Relations: Perceptions, Goals, Interactions. *Asian Survey*, 26, 12, 1259 – 1283.
Bobić, M. (2012). *Words or Swords: Russia's strategies in handling its Territorial Disputes*. Amsterdam: Leiden University.
Carlile, L. (1994). The Changing political economy of Japan's economic relations with Russia: The Rise and Fall of seikei fukabun. *Pacific Affairs*, 67, 3, 411 – 432.
Clark, S. (1987). Soviet policy toward Japan. *Proceedings of the Academy of Political Science,* 36, 4, 132 – 150.
Ferguson, J. (2008). *Japanese-Russian relations, 1907 – 2007*. London and New York: Routledge.
Gallicchio, M. (1991). The Kuriles controversy: US diplomacy in the Soviet-Japan border dispute, 1941 – 1956. *Pacific Historical Review*, 60, 1, 69 – 101.
Hara, K. (1998). *Japanese-Soviet/Russian relations since 1945: Difficult peace*. London: Routledge.
Hasegawa, T. (1999). Russo-Japanese relations and the Security of North-East Asia in the 21th century. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 19 – 21,56 – 66.
Johnson, C. (1987). Japanese-Soviet relations in the Early Gorbachev era. *Asian Surve*y, 27, 11, 1145 – 1160.
Kimura, H. (2005). Conflict prevantion and management in Northeast Asia: a Japanese perspective. Sweden: Uppsala & Washington: CACI & SRSP.
Kimura, H. (1991). Gorbachev's Japan policy: The Northern territories Issue. *Asian Survey*, 31, 9, 798 – 815.
Kimura, H. (2006). Putin's policy toward Japan: Eight featers. *Russia Shift toward Asia*. Ed. Hiroshi Kimura. The Sasakawa peace foundation, 92 – 116.

Mangi, L. (2005). *Japan's North East Asia policy in the post Cold war era*. Pakistan: University of Sindh, Jamshoro.

Mathieson, R. (1979). *Japan's role in Soviet economic growth. Transfer of technology since 1965*. NewYork: Praeger Publishers.

Morris, G. (2002). *Japan, Russia and "The Northern territories" dispute: neighbors in search of a good fence.* Monterey: Naval Postgraduate School.

Motomura, M. (2008). The Russian Energy Outlook and its influence on East Asia. *Acta Slavica Iaponica*, 25, 67 – 87.

Nester, W. (1993). Japan, Russia and The Northern territories: Continuities, Changes, Obstacles, Opportunities. *Third World Quarterly*, 14, 4, 717 – 734.

Pardo, S. (2009). Northern territories and Japan-Russia relations: latest developments under prime minister Taro Aso. -*UNISCI Discussion Papers*, 20, 210 – 230.

Saito, M. (1991). The "Highly crucial" decision making model and the 1956 Soviet-Japanese Normalization of relations. *Acta Slavica Iaponica*, 9, 146 – 159.

Saito, M. (1999). Russia's policy toward Japan. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 19 – 21, 66 – 76.

Shimotomai, N. (1999). New trends in Russian-Japanese relations at the start of the 21th century. *Proceedings of the Conference on Russia and Asia-Pacific Security*, Tokyo, 15 – 19.

Williams, B. (2005). Sakhalin's governors and the South Kuriles Islands: Motivating factors behind envolvement in the Russo-Japanese Teritorial Dispute. *Acta Slavica Iaponica*, 22, 299 – 310.

DOCUMENTS

DA na MVnR: Opis 38, a.e. 3334, l. 47; Opis 39, a.e.3296, l. 1 – 2, l. 52 – 60; Opis 39, a.e. 3276, l. 15; Opis 40, a.e. 4521, l. 13 – 20; Opis 41, a.e. 5464, l. 12 – 15; Opis 38, a.e. 3355, l. 20 – 23; Opis 41, a.e. 5465, l. 27 – 34; Opis 44 – 5, a.e. 449, l. 13 – 15, l. 18 – 22, l. 24 – 27; Opis 38, a.e. 3355, l. 66 – 72; Opis 38, a.e. 3334, l. 78; Opis 38, a.e. 3355, l. 2; Opis 40, a.e. 4521, l. 34 – 36; Opis 44 – 5, a.e. 458, l. 46 – 47; Opis 45-5, a.e. 452, l. 19 – 21; Opis 45 – 17, a.e. 651, l. 27 – 29, l. 45, l. 79 – 80, l. 103 – 105; Opis 46 – 5, a.e. 435, l. 25 – 27; Opis 45 – 17, a.e. 652, l. 28 – 29, l. 46 – 47, l. 70 – 73; Opis 46 – 5, a.e. 442, l. 1 – 8; Opis 46 – 5, a.e. 437, l. 2 – 34.

"The world and Japan" database project, Database of Japanese politics and international relations, Institute of oriental culture, University of Tokyo, www.ioc.u-tokyo.ac.jp

Diplomatic Bluebook for 1971 – 1980, Public information bureau, Ministry of foreign affairs, Japan, http://www.mofa.go.jp/
Embassy of the Unated States in Japan, Security relations – major documents, U.S.-Japan Security relations (1854-present), http://aboutusa.japan.usembassy.gov/
Joint compendium of documents on the history of territorial issue between Japan and Russia, http://www.mofa.go.jp/
Japan-Russia relations, http://www.mofa.go.jp/

THE POLICY OF JAPAN ON THE NORTHERN TERRITORIES ISSUE (THE END OF XX CENTURY – THE TURN OF XXI CENTURY)

Abstract. Japan's policy to USSR and on a matter on Northern territories issue in the framework of the Cold war pursued approach of separating politics from economics. Change in this strategy came in the beginning of 80s, when as a result of worsen international situation Japanese diplomacy replaced *seikei bunri* with *seikei fukabun* (inseparability of politics from economics). Japan has insisted on returning of four islands (Habomai, Shikotan, Kunashiri and Etorofu) together as a prerequisite for signing a peace treaty, complete settling of bilateral relations and achieving economic and scientific-technological cooperation. Fate for settling the dispute appeared at the end and after the Cold war. Inspite of bilateral negotiations and attempts of Japanese diplomacy to use different approaches for solving the problem, success has been reached only with the recognition from the Russian side that territorial dispute has existed and with consent for negotiating for returning the two of islands on the base of mutual declaration from 1956. Main factors for absence of effective results have been decreasing of economic importance of Japan with a regard to increasing of PRC, ROC and states in South East Asia, interpolitical opposition in Japan as in Russia, Treaty of mutual deffence between Japan and USA, allowing presence of American military bases on Japanese territory. However, due to bilateral Japanese-Russian negotiatings for the prosperity of the four islands have been agreed large investments from two countries and also free regime for visits of Japanese citizens. But expecting the settling the dispute in near future is too optimistic because of presence of mentioned before strong negative factors.

✉ **Boryana Miteva, PhD Student**
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: boryana.miteva@gmail.com